

آسیب‌های آپارتمان‌نشینی بر خانواده‌ها و روابط همسایگی از منظر اسلام

شهلا ملک زاده^۱

چکیده

بی‌شک مسکن و نوع معماری و طراحی آن بر ابعاد مختلف زندگی انسان تأثیر دارد. ساخت آپارتمان به عنوان شیوه رایج معماری در عصر حاضر با معیارهای معماری اسلامی تعارضاتی دارد و سکونت در این آپارتمان‌ها پیامدهای بسیاری در ابعاد مختلف زندگی انسان دارد که بیشترین این پیامدها بر خانواده‌های ساکن در آپارتمان‌ها و روابط همسایگی در آن متمرکز است. این نوشتار به بیان پیامدهای آپارتمان‌نشینی بر خانواده‌ها و روابط همسایگی از منظر آموزه‌های اسلام پرداخته است و درصدد است پس از ارائه تعریفی از آپارتمان‌نشینی، خانواده و همسایه، به بیان نمونه‌هایی از پیامدهای آپارتمان‌نشینی بر خانواده‌ها از منظر اسلام از جمله؛ آسیب به اصل حیا، به مخاطره افتادن حریم خصوصی خانواده، دشواری صله رحم و کاهش مهمانداری، آسیب روحی و جسمی به کودکان بپردازد و نیز نمونه‌هایی از آسیب‌های ناظر بر روابط همسایگی از جمله آسیب‌های اخلاقی و تربیتی، اختلاف با همسایگان در حفظ، نگهداری و نظافت مشاعات را بازگو کند تا بتوان با بیان ایرادات موجود در آپارتمان‌ها و فاصله معماری آپارتمان‌ها از شاخص‌های مسکن مطلوب از منظر اسلام؛ به اصلاح و رفع این ایرادات در ساخت و سازهای آینده و کاهش پیامدهای آن کمک کرد. این پژوهش به روش نقلی- توصیفی‌نگاشته شد و از جمله مطالعات کتابخانه‌ای- اسنادی است و سعی داد با بهره‌گیری از آیات و روایات مطالب مفیدی را ارائه نماید.

کلید واژه‌ها: آپارتمان، آپارتمان‌نشینی، خانواده، همسایه.

مقدمه

مسکن به عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان در گذر زمان دستخوش تغییرات بسیاری شده است. امروزه زندگی در ساختمان‌هایی با تعداد طبقات متعدد که غالباً در هر طبقه چند واحد مسکونی وجود دارد شکل رایج مسکن است. سکونت در آپارتمان آسیب‌های مختلفی را در ایجاد مختلف فردی، خانوادگی، اجتماعی، روابط خویشاوندی، روابط همسایگی و ... به همراه دارد. بیشتر آسیب‌های آپارتمان نشینی بر خانواده‌های ساکن آن متمرکز است و خانواده‌ها به عنوان رکن اساسی جامعه در معرض مستقیم این آسیب‌ها هستند؛ لذا ضروریست تا این آسیب‌ها مورد بررسی قرار گیرد تا در راستای کاهش یا رفع این آسیب‌ها تدابیری اندیشیده شود و اقدامات متناسب صورت گیرد.

موضوع مطرح شده آن است که آپارتمان نشینی از منظر اسلام چه پیامدهایی به همراه دارد؟ در راستای پاسخ به این پرسش پژوهش‌های مختلفی انجام شده است؛ برای مثال: خوش قلب در مقاله‌ای به بررسی آسیب‌های اخلاقی و فرهنگی آپارتمان نشینی با نگرش به آموزه‌های اسلام پرداخته است. خوش قلب، محمد مهدی در مقاله‌ای دیگر تجری کارکرد دین در آداب اجتماعی آپارتمان نشینی از منظر آیات و روایات را مورد بررسی قرار داده است. (تجری، علی اصغر)

باقری و جمعی از نویسندگان در مقاله‌ای؛ حقوق همسایگان و حقوق حیوانات آپارتمانی را از منظر حقوقی- فقهی مورد پژوهش قرار داده‌اند. (باقری، پرویز و جمعی از نویسندگان)

در باب آسیب‌های آپارتمان نشینی از منظر آموزه‌های اسلام از جنبه‌های مختلفی پژوهش شده است و البته نوشتار حاضر درصدد بررسی این سؤال است که آپارتمان نشینی چه پیامدهایی بر خانواده‌های ساکن آن و روابط همسایگی دارد؟

در پاسخ به این پرسش سؤالاتی مطرح می‌شود؛ آپارتمان نشینی، همسایه و خانواده به چه معناست؟ از منظر اسلام آپارتمان نشینی چه پیامدهایی بر خانواده دارد؟ از منظر اسلام آپارتمان نشینی چه پیامدهایی بر روابط همسایگی دارد؟

نحوه پاسخگویی به این سؤالات در نوشتار حاضر با ابزار کتابخانه‌ای- اسنادی و به روش نقلی- توصیفی است.

گفتار اول: مفهوم شناسی

معنای لغوی آپارتمان: قسمتی از عمارت مرکب از چند اتاق و ضمایم آنها را آپارتمان گویند.^۱

معنای اصطلاحی آپارتمان: در قوانین مدون تعریف خاصی از آپارتمان شده است اما می‌توان گفت آپارتمان در اصطلاح عبارت است از یک واحد مستقل در ساختمانی چند طبقه که از آن برای کار یا سکونت استفاده می‌شود و مالکیت آن شامل دو قسمت اختصاصی و عمومی (مشترک) است.^۲

آپارتمان نشینی: به این نوع همجواری و سکونت در اصطلاح رایج آپارتمان نشینی گفته می‌شود.^۳

خانواده

خانواده در لغت: اسم مرکب از «خان» به معنای خانه^۴ و «واده» اصل و بنا و ماده هر چیزی^۵ و به عبارتی اهل خانه می‌باشد.

در اصطلاح کوچکترین گروه اجتماعی در جامعه و هسته مرکزی آن که شامل مادر و پدر و فرزندان است. زیرا نقطه آغازین جامعه است که با رشد آن به ارحام نزدیک و دور پس از یک سو به عشیره و قبیله و قوم و امت و ملت و از سویی دیگر به روستا و شهر و کشور و قاره توسعه پیدا می‌کند^۶ از این رو اساس خانواده بر ازدواج است.^۷

همسایه

-
- ۱ - فرهنگ معین.
 - ۲ - آنچه باید در آپارتمان‌ها رعایت شود؛ آموزشی حقوق شهروندی، نشریه قدس، ۱۳۸۵/۸/۸
 - ۳ - همان.
 - ۴ - لغت نامه دهخدا، ج ۱، ص ۸۲۶۳.
 - ۵ - همان، ج ۱۴، ص ۲۰۳۷۷.
 - ۶ - جامعه در قرآن، ص ۶۷؛ فرهنگ بزرگ سخن، ج ۴، ص ۲۶۶۵.
 - ۷ - حق و تکلیف در اسلام، ص ۳۰۵.

از نظر لغت به دو یا چند نفر که زیر یک سقف باشند یا اتاق یا خانه آنها متصل یا نزدیک به هم باشد، همسایه می‌گویند.^۱ در قرآن کلمه جار به معنی همسایه آمده است که به معنای همسایگی است و مصدر آن «جوار» است.

در مفردات ذیل واژه «جور» جار اینگونه معنا شده است. «الجارُ مَنْ يَقْرُبُ مَسْكَنَهُ فَيْكُ؛ همسایه کسی است که مسکنش نزدیک توست»^۲

همسایه در عرف به خانه‌های هم جوار گفته می‌شود اما در دین اسلام همسایگی محدوده وسیع‌تری دارد، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: «تا چهل خانه از رو به رو، پشت سر، طرف راست و چپ همسایه محسوب می‌شود»^۳

گفتار دوم:

۱- پیامدهای آپارتمان نشینی ناظر بر خانواده

خداوند در آیه ۸۱ سوره نحل پس از آن که خانه و لباس را مخلوق خود می‌داند می‌فرماید: «كَذَٰلِكَ

يُمِثُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَسْلُمُونَ؛ این چنین نعمتش را بر شما تمام می‌گرداند، باشد که گردن نهید.»

از آیه فوق و روایات بسیاری می‌توان دریافت که خلنه نعمتی است که در آن امنیت، آرامش، آسایش و معنویت فراهم می‌شود و خانواده نیز با مرکزیت خانه سایر امور زندگی خود را سامان می‌دهد. لذا در اسلام به موارد بسیاری برای نحوه ساخت یا انتخاب خانه سفارش شده است که در سعادت و آرامش اهل خانه مؤثر هستند. گسترش آپارتمان سازی به شیوه‌ی امروزی و فاصله‌ی آن از معیارهای

۱ - محمد معین، فرهنگ فارسی، ذیل واژه همسایه

۲ - مفردات فی الفاظ القرآن الکریم، ص ۱۰۱، ذیل واژه جور.

۳ - کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۶۶۹.

این مهم سفارش نموده‌اند: «سَلَّ عَنْ الرِّفِيقِ قَبْلَ الطَّرِيقِ وَ عَنْ الْجَارِ قَبْلَ الدَّارِ؛ قبل از مسافرت ببین همسفرت کیست و پیش از خرید خانه ببین همسایه‌ات کیست.» امروزه و با گسترش آپارتمان نشینی که منازلی با طبقات و واحدهای متعدد ساخته می‌شوند، تعداد همسایگان بسیار بیشتر از خانه‌های ویلایی در گذشته است لذا با توجه به تعدد ساکنین در آپارتمان و تنوع فرهنگ‌ها و عقاید آنان راه برای شناخت ساکنین یک محله یا آپارتمان دشوار خواهد بود.

بنابراین می‌توان گفت تأثیرپذیری ساکنان از اخلاق نادرست یکدیگر به ویژه در میان کودکان و نوجوانان از آفت‌های آپارتمان نشینی است که گزارش‌ها و شکایت‌های اعضای ساکن آپارتمان‌ها بیانگر وجود این آفت در این نوع همسایگی است.^۱

۲-۲ اختلاف با همسایگان در حفظ، نگهداری و نظافت مشاعات

برخلاف خانه‌های ویلایی که مالکیت تمام قسمت‌های آن متعلق به مالک آن خانه بود. مالکیت در آپارتمان به دو صورت است؛ مالکیت قسمت‌های اختصاصی و مالکیت قسمت‌های مشترک که مالک به صورت مشترک با سایر سکنه‌ی آپارتمان از آن استفاده می‌کند.

مکان‌های همچون بام، آسانسور، راهروها، پارکینگ‌ها و انباری‌های مشترک از مشاعات آپارتمان هستند که برای حفظ، نگهداری و نظافت به همکاری و همفکری تمام ساکنان نیازمند است و نقض قوانین حاکم بر آپارتمان از سوی برخی کارکنان مشکلات روحی و روانی برای سایر ساکنان به همراه دارد و موجب سلب آرامش آنان می‌شود.

مواردی همچون عدم پرداخت به موقع هزینه تعمیر و نظافت مشاعات، برگزاری مراسم جشن و عزا در مشاعات بدون هماهنگی سایر ساکنین قرار دادن وسایل شخصی در پاگردهای عمومی، سپردن کلید

۱ - فلاح، محمدجواد، اخلاق همسایه داری و آپارتمان نشینی، ص ۴۴.

ورودی آپارتمان به افراد غیر ساکن و ... از موارد نقض قوانین آپارتمان نشینی و از مصادیق همسایه آزاری است که با آموزه‌های اسلام در تناقض است.^۱

۱ - فلاح، محمدجواد، اخلاق همسایه داری و آپارتمان نشینی، ص ۴۴ تا ۴۶

نتیجه گیری

با توجه به مطالبی که ارائه شد می‌توان گفت مسکن و نوع معماری آن در ابعاد مختلف زندگی انسان تأثیرگذار است؛ امروزه معماری غالب مسکن به صورت ساختمان‌های چند طبقه است که در هر طبقه چند واحد مسکونی طراحی و ساخته شده است. با بررسی آیات و روایاتی که به بیان ویژگی‌های مسکن مطلوب پرداخته‌اند می‌توان دریافت که معماری آپارتمان‌های امروزی در کشور ما با شاخص‌های معماری اسلامی تناقضاتی دارد و پیامدهای را در ابعاد مختلف زندگی خانواده‌های ساکن آپارتمان‌ها و روابط همسایگی دارند دارد از جمله؛ آسیب به اصل حیا در خانواده، به مخاطره افتادن حریم خصوصی افراد خانواده، دشواری صله رحم و کاهش مهمانداری، آسیب روحی و جسمی به کودکان، آسیب‌های اخلاقی و تربیتی و اختلاف با همسایگان در نگهداری و نظافت مشاعات.

فهرست منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱. ابن ابی الحديد، عزالدین ابوحامد، شرح نهج البلاغه، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی،

۱۳۳۷ش.

۲. آمدی، عبدالواحد بن محمد تمیمی، غررالحکم و دررالکلم، ویراستار سید محمد میرعبداللہی،

مؤسسه فرهنگی دارالحديث، چ ۸، ۱۳۹۵ش.

۳. جوادی آملی، عبدالله، خلیلی، مصطفی، حق و تکلیف در اسلام، اسراء، چ ۱، ۱۳۸۴.

۴. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البيت، ۱۴۰۹ق.

۵. خلیلی، مصطفی؛ عبدالله جوادی آملی، جامعه در قرآن، اسراء، چ ۳، ۱۳۹۰.

۶. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ش.

۷. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات فی الفاظ القرآن، انتشارات صادق، تهران، ۱۳۸۶.

۸. طبرسی، میرزا حسن، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، انتشارات آل البيت، چ ۱،

۱۳۶۹.

۹. طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۶، ۱۳۶۵.

۱۰. فخر رازی، محمد بن عمر، تفسیر کبیر مفاتیح الغیب، انتشارات اساطیر، چ ۵، ۱۳۷۹.

۱۱. فلاح، محمدجواد، اخلاق همسایه داری و آپارتمان نشینی، قم، انتشارات دفتر عقل، ۱۳۸۸.

۱۲. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، محجة البیضاء، جماعة المدرسین قم، مؤسسه نشر

اسلامی، قم، چ ۴، ۱۴۱۷.

۱۳. قرائتی، محسن، تفسیر نور، انتشارات درس‌هایی از قرآن، ۱۳۷۹.
۱۴. کلینی، ابوجعفر محمد بن یعقوب، الکافی، قم، دارالحديث، ۱۴۰۷ق.
۱۵. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ترجمه نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، تهران، مؤسسه فرهنگی دارالحديث، چ ۸، ۱۳۹۵ش.
۱۶. مجلسی، محمدباقر، حلیۃ المتقین، مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۸.
۱۷. معین، محمد، فرهنگ معین، زرین، چ ۳، ۱۳۸۶.
۱۸. نراقی، ملا احمد، معراج السعاده، نشر جمال، ۱۳۸۸.